

Պայքար՝ Ամուլսարի ծրագրի կողմից խախտված «կանաչ» իրավունքների պաշտպանության համար
ԷկոԼուր

Ամուլսար

«Լիդիան Ինթերնեյշնլ» ընկերությունը՝ ի դեմս «Լիդիան Արմենիա» դուստր ընկերության, Ամուլսարի ոսկու հանքավայրի շահագործման համար զարգացնում է ենթակառուցվածքները: Ծրագրի ազդակիր համայնքներն են՝ ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Զերմուկ ատոլջարանը և Գնդեվազ գյուղ, Սյունիքի մարզի Գորայք համայնքը:

Զերմուկ ատոլջարան

Գնդեվազ

Ամուլսարի հանքի բաց շահագործումը կհանգեցնի շրջակա միջավայրի աղտոտմանը, մարդկանց առողջության վիճակի, կենսապայմանների վատթարացմանը, կենսաբազմազանության ոչնչացմանը, ջրային ռեսուրսների աղտոտմանը:

Սպանդարյանի ջրամբար

Կեչուտի ջրամբար

Որոտան գետ

Արփա գետ

Ամուլսարի ծրագրի ռիսկերն են՝

- Որոտան, Արփա ջրհավաք ավազանների, Սպանդարյան, Կեչուտ ջրամբարների, Սևանա լճի աղտոտումը ծանր մետաղներով և տոքսիկ տարրերով, Ջերմուկ հանքային ջրի կորուստը հանքավայրում պայթեցման աշխատանքների պատճառով,
- հողի և գյուղմթերքի աղտոտումը ծանր մետաղներով տոքսիկ տարրերով
- ոսկու կորզման համար ցիանային արտադրության ռիսկերը
- կենսաբազմազանության կորուստը
- Ջերմուկ առողջարանի կորուստը
- ռադիոակտիվ ֆոնի բարձրացումը:

Ցիանային հարթակ

Ընկերությունը մի քանի անգամ ներկայացրել է Ամուլսարի ծրագրի տարբեր շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատականներ (ՇՄԱԳ) 2009, 2012, 2014, 2016 թվականներին: Եթե առաջին երեք ՇՄԱԳ-երում ազդակիր համայնքներ են ճանաչվել միայն փոքր գյուղերը՝ Գնդեվազը, Գորայքը, Սարավանը, Սարալանջը, որտեղ և անցկացվել են հասարակական լուսմներ, ապա ամենամեծ համայնքը՝ Ջերմուկ ատոլջարանը, որի վրա հանքի ազդեցությունը կարող է ճակատագրական բացասական լինել, որպես ազդակիր համայնք ընդգրկվեց միայն 2016թ-ին, ընդ որում, տեղի բնակչությունը ոչ պատշաճ տեղեկատվություն է ստացել ծրագրի մասին, ոչ էլ մասնակցել հասարակական քննարկումներին: Գնդեվազ համայնքն իր հերթին ծրագրի վերաբերյալ բողոք է ուղղել Միջազգային ֆինանսական կորպորացիայի Օմբուդսմենի գրասենյակ (IFC/CAO), Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի բողոքների դիտարկման գրասենյակ (EBRD/PCM)՝ 210 ստորագրությամբ:

Ընկերությունը Գնդեվազ գյուղում հաշվի է առել միայն այն սեփականատերերի շահերը, ում այգիները գտնվում էին ցիանային հարթակի տարածքի տակ: Գյուղի մյուս բնակիչները պահանջեցին ռիսկերից ապահովագրություն, սակայն մերժում ստացան:

Ամուլսարի ծրագրի հանրային քննարկում Գնդեվագում

Հանքավայրի շահագործման հետևանքով խախտվում են բնակիչների հիմնարար իրավունքները:

ԱՌՈՂՋ ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐՈՒՄ ԱՊՐԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԽԱԽՏՈՒՄ- Որոտան, Արփա ջրհավաք ավազանների, Մպանդարյան, Կեչուտ ջրամբարների, Սևանա լճի աղտոտում ծանր մետաղներով և տոքսիկ տարրերով, հանքավայրում պայթեցման աշխատանքների պատճառով ծանր մետաղներով հագեցված փոշու տարածքում շրջակա միջավայրում, հողի և գյուղմթերքի աղտոտում, ծանր մետաղներով տոքսիկ տարրերով

- **ՄԵՓԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԽԱԽՏՈՒՄ**- գյուղատնտեսական գործունեության և զբոսաշրջության և առողջարանային բիզնեսի զարգացման խոչընդոտներ
- **ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԽԱԽՏՈՒՄ**- ծանր և տոքսիկ տարրերով աղտոտվածություն, ոսկու կորզման համար ցիանային արտադրության ռիսկերը, ռադիոակտիվ ֆոնի բարձրացում

- **ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄԱՏՉԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԽԱԽՏՈՒՄ**-հանրային քննարկման վերաբերյալ պատշաճ ծանուցման բացակայություն Ձերմուկ առողջարանում
- **ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ԿԱՅԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԽԱԽՏՈՒՄ**- հանրային քննարկման վերաբերյալ պատշաճ ծանուցման բացակայություն Ձերմուկ առողջարանում, Գնդեվազ գյուղում
- **ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՐՆԵՐԻ ՄԱՏՉԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԿԱՅՈՒՆ ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ` ՋՐԻ, ՀՈՂԻ, ԸՆԴԵՐՔԻ, ԱՆՏԱՌՆԵՐԻ, ԲՈՒՍԱԿԱՆ ԵՎ ԿԵՆԴԱՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ, ԷԿՈԶԱՄԱԿԱՐԳԵՐԻ ԵՎ ԼԱՆԴՇԱՖՏՆԵՐԻ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԽԱԽՏՈՒՄ-ՀՀ Անկախության հռչակագիր, հոդված 7.** Հայաստանի Հանրապետության ազգային հարստությունը` հողը, ընդերքը, օդային տարածությունը, ջրային և այլ բնական պաշարները, տնտեսական, մտավոր, մշակութային կարողությունները, նրա ժողովրդի սեփականությունն է:
- ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՄԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԽԱԽՏՈՒՄ-մարդիկ հնարավորություն չունեն մտնել Ամուլսարի ծրագրի տարածք հանրային մշտադիտարկում իրականացնելու համար
- ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԽԱԽՏՈՒՄ- բացի ցիանային հարթակի համար վերցված ծիրանի այգիների սեփականատերերից, մյուս այգիների սեփականատերերը, ովքեր վնաս են կրում Ամուլսարի ծրագրից փոխհատուցում չեն ստացել, նրանց` ռիսկերից ապահովագրության պահանջը չի բավարարվել:

Պատասխանատուներ

- [ՀՀ կառավարություն](#)
- [Առողջապահության նախարարություն](#)
- [Էներգետիկ ենթակառուցվածքների և բնական պաշարների նախարարություն](#)
- [Բնապահպանության նախարարություն](#)
- [Գյուղատնտեսության նախարարություն](#)
- [Տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարություն](#)
- [Տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարություն](#)
- [Տեղական ինքնակառավարման մարմին](#)
- [«Լիդիան ինթենեյշնլ» ընկերություն, ի դեմս` «Լիդեան Արմենիա» ՓԲԸ-ի](#)

Բնակիչների իրավունքների պաշտպանության համար իրականացվել են հետևյալ գործողությունները`

- 2011 թ-ից հասարակական սեկտորի կողմից կանաչ իրավունքների վերաբերյալ բնակչության շրջանում պարբերաբար իրազեկվածության բարձրացում, ֆիլմերի նկարահանում և ցուցադրում

- Իրավաբանական խորհրդատվություն
- Բազմաթիվ նամակներ, դիմումներ ՀՀ նախագահին, վարչապետին, Ազգային ժողովին, Օրհնուսի կոնվենցիայի համապատասխանության կոմիտե, Միջազգային ֆինանսական կորպորացիայի Օմբուդսմենի գրասենյակ (IFC/CAO), Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի բողոքների դիտարկման գրասենյակ (EBRD/PCM)
- Դատական գործընթացներ ընդդեմ Ամուլսարի ծրագրի:
- Բազմաթիվ բողոքի ակցիաներ
- Ամուլսարի ծրագրի ռիսկերի վերաբերյալ գիտաժողովների կազմակերպում
- Բնակիչները և քաղաքացիական հասարակությունը պահանջում են հրաժարվել Ամուլսարի ծրագրից: Այն բանից հետո, երբ Ամուլսարի ծրագիրը մտավ ակտիվ փուլ և սկսվեց շինարարությունը, բնակիչները պահանջում են բոլոր ռիսկերից ապահովագրություն:

Բողոքի ակցիաներ

Գիտաժողով Ամուլսարի ծրագրի ռիսկերի վերաբերյալ

Դատական նիստ Ամուլսարի ծրագրի վերաբերյալ

Արդյունքներ

- Կանաչ իրավունքների պաշտպանության գործընթացը շարունակվում է դատական աստիճաններում հասարակության ակտիվ աջակցությամբ:
- Ամուլսարի ծրագրի դեմ պայքարում ներգրավվել է միջազգային փորձագիտական 3 կազմակերպություն, որոնք տվել են ռիսկերի գնահատում:
- IFC-ն հրաժարվեց Ամուլսարի ծրագրի բաժնետոմսերից:

ԱՄՈՒԼՍԱՐԻ ՈՍԿՈՒ ՀԱՆՔԱՎԱՅՐԻ ՇԱՀԱԳՈՐԾՄԱՆ ԾՐԱԳՐԻ «ԿԱՆԱՉ» ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐԻ ՌԵԵՍՏՐ-ԳՈՐԾԻՔ

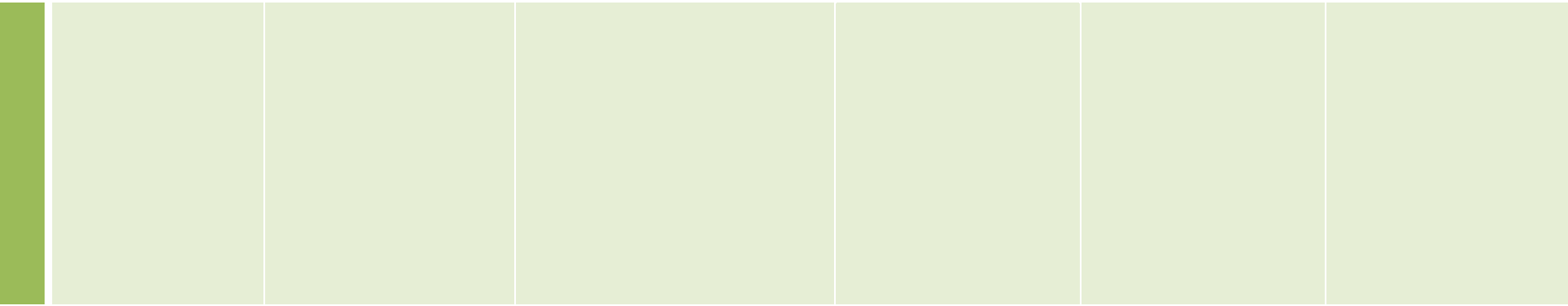
Մարդու հիմնարար «կանաչ» իրավունքները						
	Համայնք Գործունեություն	Իրավունքի խախտումները	Հղումներ օրենսդրությանը	Պատասխանատու մարմին	Կանաչ իրավունքների պաշպանությանն ուղղված գործողություններ	Արդյունքներ
1.	ՀՀ Վայոց ձորի մարզ՝ Ջերմուկ առողջարան, Գնդեվազ գյուղ, Սյունիքի մարզ Գորայք գյուղ «Լիդիան Ինթերնեյշնլ» ընկերությունը՝ ի դեմս «Լիդիան Արմենիա» դուստր ընկերության, Ամուլսարի ոսկու հանքավայրի շահագործման համար	Առողջության և առողջ շրջակա միջավայրում ապրելու իրավունքը ԽԱԽՏՎՈՒՄ Է ➤ Մարդու առողջության	<u>ՀՀ Սահմանադրություն</u> <u>Հոդված 12.</u> 1. Պետությունը խթանում է շրջակա միջավայրի պահպանությունը, բարելավումը և վերականգնումը, բնական պաշարների ողջամիտ օգտագործումը՝ ղեկավարվելով կայուն զարգացման սկզբունքով և հաշվի առնելով պատասխանատվությունն ապագա սերունդների առջև: 2. Յուրաքանչյուր ոք պարտավոր է հոգ տանել շրջակա միջավայրի	➤ <u>ՀՀ կառավարություն</u> ➤ <u>Առողջապահության նախարարություն</u> ➤ <u>Էներգետիկ ենթակառուցվածքների բնական պաշարների նախարարություն</u> ➤ <u>Բնապահպանության նախարարություն</u>	➤ 2011 թ-ից հասարակական սեկտորի կողմից կանաչ իրավունքների վերաբերյալ բնակչության շրջանում պարբերաբար իրագրվածությա ն բարձրացում, ֆիլմերի նկարահանում և ցուցադրում ➤ Իրավաբանակա ն	➤ Կանաչ իրավունքների պաշտպանությ ան գործընթացը շարունակվում է դատական ատյաններում հասարակությա ն ակտիվ աջակցությամբ: ➤ Ամուլսարի ծրագրի դեմ պայքարում ներգրավվել են միջազգային փորձագիտակա ն

զարգացնում է ենթակառուցվածքները: Ամուլսարի հանքի բաց շահագործումը կհանգեցնի շրջակա միջավայրի աղտոտմանը, մարդկանց առողջության վիճակի, կենսապայմանների վատթարացմանը: Ամուլսարի ծրագրի ռիսկերն են՝ -Որոտան, Արփա ջրհավաք ավազանների, Մպանդարյան, Կեչուտ ջրամբարների, Սևանա լճի աղտոտումը ծանր մետաղներով և տոքսիկ տարրերով, Ջերմուկ	<i>պահպանության պահանջներ</i> ԽԱՆՏՎՈՒՄ Է	պահպանության մասին: «Բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենք Հոդված 10. Քաղաքացիներն ունեն՝ 1) բարենպաստ շրջակա միջավայրի և սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման իրավունք: Շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման և փորձաքննության մասին» ՀՀ օրենք Հոդված 5. 1. Գնահատումը և փորձաքննությունը ելնում են՝ 1) առողջության, բնականոն ապրելու և ստեղծագործելու համար բարենպաստ շրջակա միջավայր ունենալու մարդու իրավունքից.... 4) շրջակա միջավայրին և մարդու առողջությանը հասցվող վնասի հատուցելիության ճանաչումից:	<u>և</u> ➤ <u>Գյուղատնտեսության նախարարություն</u> ➤ <u>Տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարություն</u> ➤ <u>Տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարություն</u> ➤ <u>Տեղական ինքնակառավարման մարմին</u> ➤ «Լիդիան ինթենեյշնլ» ընկերություն, ի դեմս՝ «Լիդեան Արմենիա» ՓԲԸ-ի	խորհրդատվություն ➤ Բազմաթիվ նամակներ, դիմումներ ՀՀ նախագահին, վարչապետին, Ազգային ժողովին, Օրհուսի կոնվենցիայի համապատասխանության կոմիտեին, Միջազգային ֆինանսական կորպորացիայի Օմբուդսմենի գրասենյակ (IFC/CAO), Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի բողոքների դիտարկման գրասենյակ (EBRD/PCM) ➤ Դատական գործընթացներ ընդդեմ Ամուլսարի ծրագրի:	կազմակերպություն, որոնք տվել են ռիսկերի գնահատում: ➤ IFC-ն հրաժարվեց Ամուլսարի ծրագրի բաժնետոմսերից:
--	---	---	--	--	---

հանքային ջրի կորուստը հանքավայրում պայթեցման աշխատանքների պատճառով -Հողի և գյուղմթերքի աղտոտումը ծանր մետաղներով տոքսիկ տարրերով -Ոսկու կորզման համար ցիանային արտադրության ռիսկերը - Կենսաբազմազանության կորուստը -Ջերմուկ առողջարանի կորուստը -Ռադիոակտիվ ֆոնի բարձրացումը: Ընկերությունը մի քանի անգամ ներկայացրել է Ամուլսարի ծրագրի տարբեր		<u>ՀՀ Ընդերքի մասին օրենսգիրք</u> Հոդված 5. 1.Ընդերքի տեղամասերն օգտագործման են տրամադրվում ընդերքօգտագործողների կողմից շրջակա միջավայրի պահպանության և մարդկանց կյանքի ու առողջության պաշտպանության հետ կապված օրենսդրությամբ սահմանված պահանջների պահպանման պայմանով:		➤ Բազմաթիվ բողոքի ակցիաներ ➤ Ամուլսարի ծրագրի ռիսկերի վերաբերյալ գիտաժողովներ ի կազմակերպում ➤ Բնակիչները և քաղաքացիակա ն հասարակությունը պահանջում են հրաժարվել Ամուլսարի ծրագրից: Այն բանից հետո, երբ Ամուլսարի ծրագիրը մտավ ակտիվ փուլ և սկսվեց շինարարությունը, բնակիչները պահանջում են բոլոր ռիսկերից ապահովագրություն:	
--	--	--	--	---	--

ՇՄԱԳ-եր 2009, 2012, 2014, 2016 թվականներին: Եթե առաջին երեք ՇՄԱԳ-երում ազդակիր համայնքներ են ճանաչվել միայն՝ փոքր գյուղերը՝ Գնդեվազը, Գորայքը, Մարավանը, Մարալանջը, որտեղ և անցկացվել են հասարակական լուսմներ, ապա ամենամեծ համայնքը՝ Ջերմուկ առողջարանը, որի վրա հանքի ազդեցությունը կարող է ճակատագրական բացասական լինել, որպես ազդակիր համայնք ընդգրկվեց միայն 2016թ-ին, ընդ որում, տեղի բնակչությունը ոչ					
--	--	--	--	--	--

պատշաճ տեղեկատվությու ն է ստացել ծրագրի մասին, ոչ էլ մասնակցել հասարակական քննարկումներին: Գնդեվազ համայնքն իր հերթին բացասական կարծիք է արտահայտել 210 ստորագրությամ բ: Ընկերությունը Գնդեվազ գյուղում հաշվի է առել միայն այն սեփականատերե րի շահերը, ում այգիները գտնվում էին ցիանային հարթակի տարածքի տակ: Գյուղի մյուս բնակիչները պահանջեցին ռիսկերից ապահովագրությ ուն, սակայն մերժում ստացան:					
--	--	--	--	--	--

➤ Մթնոլորտային
օդի
պահպանության
պահանջներ
ԽԱԽՏՎՈՒՄ Է

[«Մթնոլորտային օդի
պահպանության մասին» ՀՀ
օրենք](#)

Հոդված 15.

Ձեռնարկությունները,
հիմնարկներն ու
կազմակերպությունները,
որոնց գործունեությունը
կապված է մթնոլորտային
օդն աղտոտող նյութերի
արտանետումների հետ,
պարտավոր են
տեխնիկական,
տնտեսական,
կազմակերպական և այլ
կարգի միջոցառումներ
իրականացնել
արտանետման
թույլտվություններում
նախատեսված
պայմանների և
պահանջների կատարումն
ապահովելու համար,
միջոցներ ձեռնարկել
աղտոտող նյութերի
արտանետումները
նվազեցնելու ուղղությամբ,
ապահովել բնապահպան
կառույցների,
սարքավորումների
սարքինությունը, դրանց
անընդմեջ և արդյունավետ
աշխատանքը,

		հետևողականորեն բարելավել տեխնոլոգիական պրոցեսները՝ ներդնելով լավագույն հասանելի տեխնոլոգիաներ, ինչպես նաև սահմանված կարգով իրականացնել մթնոլորտային օդ արտանետվող նյութերի քանակի և բաղադրության մշտական հաշվառում և չափումներ: Մթնոլորտային օդի պահպանության միջոցառումների իրականացումը չպետք է հանգեցնի բնության մյուս ոլորտների աղտոտմանը: Հոդված 22. Մթնոլորտային օդի վիճակի վրա ներգործող նոր ձեռնարկությունների, կառույցների և այլ օբյեկտների տեղի ընտրության, գործող ձեռնարկությունների, կառույցների և այլ օբյեկտների վերակառուցման կամ ընդլայնման դեպքում նախատեսվում է սանիտարապաշտպանակ			
--	--	---	--	--	--

		ան գոտիների ստեղծում: Հոդված 23. Արգելվում է մթնոլորտային օդի պահպանության պահանջները չբավարարող նոր և վերակառուցվող ձեռնարկությունների, կառույցների և այլ օբյեկտների շահագործման հանձնումը: Հոդված 31. Արգելվում է բնակավայրերում տերրիկոնների, հանքակույտերի և լցակույտերի տեղափոխումը, արդյունաբերական թափոնների, արտադրական, կենցաղային աղբի և մթնոլորտային օդը փռշով, վնասակար գազերով և զարշահոտ նյութերով աղտոտելու աղբյուր հանդիսացող այլ թափոնների պահեստավորումը, ինչպես նաև ձեռնարկությունների, հիմնարկների, կազմակերպությունների և բնակավայրերի տարածքներում նշված			
--	--	---	--	--	--

		թափոնների այրումը: Հոդված 41. Մթնոլորտային օդի պահպանության մասին օրենսդրությունը խախտողները ենթակա են նյութական, վարչական ու քրեական պատասխանատվության. - մթնոլորտային օդի պահպանության բնագավառում անհրաժեշտ հսկողություն և վերահսկողություն չապահովելու, - մթնոլորտային օդի պահպանության միջոցառումները իրականացնելիս հասարակական կազմակերպությունների և քաղաքացիների մասնակցությունը խոչընդոտելու, - մթնոլորտային օդն աղտոտող նյութերի սահմանային թույլատրելի արտանետումների նորմատիվների գերազանցման, - մթնոլորտային օդն աղտոտող ֆիզիկական վնասակար			
--	--	---	--	--	--

			ներգործությունների սահմանային թույլատրելի նորմատիվների մակարդակների գերազանցման և թույլտվություններով նախատեսված պայմանների և պահանջների խախտման, - առանց մթնոլորտային օդի պահպանության բնագավառում լիազոր մարմինների թույլտվության մթնոլորտային օդն աղտոտող նյութերի արտանետման, - մթնոլորտային օդն աղտոտող արտանետումների մաքրման և հսկողության համար տեղակայված կառույցների, սարքավորումների շահագործման կանոնները խախտելու, ինչպես նաև դրանք չունենալու և չօգտագործելու, - մթնոլորտային օդի պահպանության պահանջները չբավարարող կառույցներ և այլ օբյեկտներ կառուցելու և			
--	--	--	---	--	--	--

		շահագործելու, - արդյունաբերական և կենցաղային թափոնների պահեստավորման, բույսերի պաշտպանության միջոցների, դրանց աճի խթանիչների, քիմիական նյութերի, հանքային պարարտանյութերի և այլ պատրաստուկների արտադրության, փոխադրման, պահպանության ու կիրառման կանոնները խախտելու համար, որոնք առաջ են բերել կամ կարող են առաջ բերել մթնոլորտային օդի աղտոտում, - բնակավայրերում արդյունաբերական թափոնների, արտադրական, կենցաղային աղբի և մթնոլորտը փոշով, վնասակար գազերով ու զարշահոտ նյութերով աղտոտելու աղբյուր հանդիսացող թափոնների պահեստավորման կամ դրանց այրման, - Հայաստանի Հանրապետության			
--	--	---	--	--	--

			օրենսդրությամբ սահմանված խախտումների համար:			
	➤	➤ Ջրերի պահպանության պահանջներ ԽԱՆՏՎՈՒՄ Է	<u>ՀՀ Ջրային օրենսգիրք</u> Հոդված 67. Ջրերի ստանդարտները խախտելու դեպքում ջրօգտագործումը			

		համարվում է անօրինական և դրա նկատմամբ կիրառվում է օրենսդրությամբ նախատեսված պատասխանատվություն: Եթե ջրօգտագործման թույլտվությամբ սահմանված են դրույթներ, որոնք թույլատրում են ջրերի ստանդարտներից շեղումներ և կարող են հանգեցնել գումարային ազդեցության, ապա այդ թույլտվությունները համարվում են չեղյալ՝ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով: Հոդված 98. Ջրերի քանակի և որակի բարելավման, ինչպես նաև հողի, օդի, կենսաբազմազանության և ջրերի միջև փոխհարաբերությունները պահպանելու նպատակով փոխկապակցված էկոլոգիական համակարգերը և լանդշաֆտները ենթակա են պահպանման: Ջրային ռեսուրսներին հարակից հողերի			
--	--	---	--	--	--

		սեփականատերը կամ օգտագործողը պարտավոր է անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկել կանխելու ջրային ռեսուրսի հետ կապված էկոլոգիական համակարգին սպառնացող վտանգը: Հոդված 99. Հայաստանի Հանրապետությունում ջրային ռեսուրսները ենթակա են պահպանության: Ջրային ռեսուրսի պահպանության հիմնական պահանջներն են՝ 1) ջրային ռեսուրսի օգտագործումը թույլատրվում է միայն դրա պահպանության և վերարտադրության պայմաններում. 2) ջրային ռեսուրսն էկոհամակարգերի և բնական լանդշաֆտների բաղկացուցիչ մասն է, և դրա պահպանությունը պայմանավորված է տվյալ էկոհամակարգի հավասարակշռությամբ. 3) ջրային ռեսուրսը		
--	--	---	--	--

ենթակա է պահպանության ինչպես օգտագործման, այնպես էլ չօգտագործման դեպքերում.

4) ջրային ռեսուրսի չօգտագործման դեպքում դրա պահպանությունը պետք է ապահովի տվյալ էկոհամակարգի հավասարակշռությունը և բարեկեցությունը ջրերի մասով՝ ամբողջությամբ.

5) ջրային ռեսուրսի օգտագործման դեպքում դրա պահպանությունը պետք է ապահովի տվյալ էկոհամակարգի հավասարակշռությունը.

6) ջրային ռեսուրսը ենթակա է պահպանության աղտոտումից, աղբոտումից, վարակումից և հյուծումից.

8) ջրային ռեսուրսի ակվատորիայի կամ ջրապահպան գոտու տարածքում արգելվում է կատարել որևէ տեսակի աշխատանք, բացառությամբ օրենսդրությամբ նախատեսված դեպքերի.

9) ստորերկրյա ջրերի

		պահպանման գոտիներում սահմանափակվում կամ արգելվում են գործունեության որոշակի տեսակներ (ներառյալ՝ հողերի ոռոգումը կեղտաջրերով)՝ լուծիչներ կամ քիմիկատներ արտադրող, օգտագործող կամ պահող արդյունաբերական կամ առևտրային կազմակերպությունների գործունեությունը, տնտեսական գործունեության ընթացքում առաջացող հումքի, նյութերի, կիսաֆաբրիկատների, այլ արտադրանքների և մթերքների մնացորդների աղբանոցների տեղադրումը. 11) արգելվում է ռադիոակտիվ և թունավոր թափոնների արտանետումը, արտահոսքը և թաղումը ջրային ռեսուրսում, ինչպես նաև պայթեցման աշխատանքների իրականացումը միջուկային և այլ տիպի			
--	--	---	--	--	--

			տեխնոլոգիաներով, որոնք ընթանում են ռադիոակտիվ և թունավոր նյութերի արտանետմամբ: Սույն հոդվածի պահանջների խախտման դեպքում սահմանափակվում, դադարեցվում կամ արգելվում է ջրային ռեսուրսի օգտագործումը՝ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:			
	➤	➤ Հողի պահպանության պահանջներ ԽԱԽՏՎՈՒՄ Է	<u>ՀՀ Հողային օրենսգիրք</u> Հոդված 8. Հողամասի թույլատրված օգտագործումը հողամասի օգտագործումն է դրա նպատակային և գործառնական նշանակությամբ, ներառյալ՝ սահմանված իրավունքները և սահմանափակումները: 2. Հողամասի թույլատրված օգտագործումը կարող է պարունակել պահանջներ, որոնք ուղղված են՝ 1) հողամասի օգտագործման միջոցների և դրանց այն մասի արգելմանը, որոնք			

		հանգեցնում են հողի որակի ու բերրիության անկմանը կամ շրջակա բնական միջավայրի վատթարացմանը. 4) մարդու առողջության վրա վնասակար ազդեցություն թողնող կամ դրա վտանգի մեծացման հետ կապված հոդօգտագործման ձևերին. 5) շրջակա բնական միջավայրի վրա ազդեցության թույլատրելի նորմերին. 6) կանաչ տնկարկների պահպանմանը. 7) հողերի անապատացման, հողատարման, աղտոտման, ճահճացման, աղակալման և այլ երևույթների կանխարգելման միջոցառումների իրականացմանը. 8) հողերի պահպանության և խախտված հողերի վերականգնման միջոցառումների իրականացմանը. 9) հողերի վրա			
--	--	--	--	--	--

բնապահպանական
համակարգերի,
սանիտարահիգիենիկ
պայմանների
ամբողջականության,
կենսաբազմազանության
պահպանման
միջոցառումների
ապահովմանը.

10) օրենքներով և
պետական կառավարման
ու տեղական
ինքնակառավարման
մարմինների նորմատիվ
իրավական ակտերով
սահմանված
գյուղատնտեսական,
քաղաքաշինական,
բնապահպանական,
պատմական և
մշակութային արժեքների
ու պատմական միջավայրի
պահպանությանն ուղղված
միջոցառումներին:

3. Հողամասի թույլատրված
օգտագործման մեջ
ներառված պահանջները
սահմանվում են՝ անկախ
տվյալ հողամասի
նկատմամբ
իրավունքներից և
սեփականության ձևից:

Հոդված 9.

3. Գյուղատնտեսական հողատեսքերը ենթակա են հատուկ պահպանության: Այդ հողերի փոխադրումը ոչ գյուղատնտեսական նշանակության հողերի թույլատրվում է բացառիկ դեպքերում՝ սույն օրենսգրքի 7-րդ հոդվածով սահմանված կարգով:

Հոդված 13.

2. Բնակչության անվտանգության ապահովման ու արտադրական օբյեկտների շահագործման համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծման նպատակով քաղաքաշինական և հողաշինարարական փաստաթղթերով սահմանվում են գոտիներ, որոնցում սահմանվում է հողերի օգտագործման ու հողամասերի սահմանափակումների հատուկ իրավական ռեժիմ (պահպանական, սանիտարական և այլն), այդ թվում՝ սերվիտուտներ: Այդ հողերի վրա արգելվում է հատուկ իրավական ռեժիմին

			հակասող ցանկացած գործունեություն: Այդ գոտիների սահմաններում սեփականատերերի հողամասերը չեն վերցվում, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ գոտու համար սահմանված ռեժիմով այդ հողամասերը լիովին հանվում են տնտեսական շրջանառությունից, ինչպես նաև օրենքներով սահմանված դեպքերում: 6. Օգտակար հանածոների արդյունահանման համար հողամասերը տրամադրվում են ընդերքի օգտագործման իրավունք հաստատող փաստաթղթերին համապատասխան: Ընդերքօգտագործողներին նոր հողամասեր չեն կարող տրամադրվել, եթե նրանց գործունեության արդյունքում նախկինում խախտված հողերը վերականգնման նախագծերին համապատասխան չեն վերականգնվել:			
--	--	--	--	--	--	--

Հոդված 102.

Հողամասի նկատմամբ իրավունքները հարկադիր կարգով դադարում են դատական կարգով, հետևյալ հիմքերով՝

1) հողամասի օգտագործումը ոչ նպատակային նշանակությամբ կամ օրենքով և այլ իրավական ակտերով չթույլատրված եղանակով.

2) հողերի օգտագործման և պահպանման նկատմամբ վերահսկողություն իրականացնող լիազորված մարմնի սահմանած ժամկետներում օրենսդրության թույլ տրված խախտումները չվերացնելը (հողամասը ռադիոակտիվ և քիմիական նյութերով, թափոններով, լցակույտերով աղտոտելը, մանրէապարագիտային և կարանտինային վնասատու օրգանիզմներով վարակելը, մոլախոտերով ծածկելը, ժամանակավորապես զբաղեցված հողերի

վերադարձման
ժամկետները խախտելը,
հողի բերրի շերտը
ոչնչացնելը և փչացնելը,
հատուկ պահպանվող և
պատմամշակութային
օբյեկտների տարածքների
օգտագործման համար
սահմանված իրավական
ռեժիմի խախտումները,
բնակչության
առողջությանը վնաս
պատճառող եղանակներով
հողն օգտագործելը և այլն):

Հոդված 103.

1. Սույն օրենսգրքի 102-րդ
հոդվածի հիմքերով
հողամասի նկատմամբ
սեփականության
իրավունքը կարող է
դադարել միայն
դատարանի վճռի հիման
վրա:

Հոդված 104.

Հողամասի օտարումը
հասարակության և
պետության կարիքների
համար կարող է կատարվել
միայն բացառիկ՝ գերակա
հանրային շահերի
դեպքերում,
օրենքով սահմանված
կարգով, նախնական

			համարժեք փոխհատուցմամբ:			
2.		Բնական պաշարների մատչելիության և կայուն օգտագործման՝ ջրի, հողի, ընդերքի, բուսական և կենդանական աշխարհի, էկոհամակարգերի և լանդշաֆտների պահպանման իրավունք ԽԱՆՏՎՈՒՄ Է	ՀՀ Անկախության հռչակագիր, կետ 7 . 7. Հայաստանի Հանրապետության ազգային հարստությունը՝ հողը, ընդերքը, օդային տարածությունը, ջրային և այլ բնական պաշարները, տնտեսական, մտավոր, մշակութային կարողությունները, նրա ժողովրդի սեփականությունն է: Դրանց տիրապետման, օգտագործման և տնօրինման կարգը որոշվում է Հայաստանի Հանրապետության օրենքներով: Հայաստանի Հանրապետությունը ունի ԽՍՀՄ ազգային հարստություն, այդ թվում՝ ոսկու պաշարների, ալմաստի և վալյուտային ֆոնդերի մասնաբաժնի իրավունք:			
			Առնչվող իրավունքներ			
3.		Տեղեկատվության մատչելիության իրավունք ԽԱՆՏՎԵԼ Է				

4.

Որոշումների
կայացման
գործընթացում
մասնակցության
իրավունք
ԽԱԽՏՎԵԼ Է

[ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱԿԱՅՐԻ](#)
[ԱՌՆՉՈՒԹՅԱՄԲ](#)
[ՏԵՂԵԿՈՒԹՅԱՆ](#)
[ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ](#)
[ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒՆ](#)
[ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ](#)
[ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԵՎ](#)
[ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ](#)
[ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ](#)
[Կոնվենցիա /Օփուս/](#)

Հոդված 7.

7. Հասարակայնության
մասնակցության
ընթացակարգերը նրան
թույլատրում են
ներկայացնել գրավոր ձևով
կամ, անհրաժեշտ
դեպքերում, հայտը
ներկայացնողի
մասնակցությամբ տեղի
ունեցող հասարակական
լսումների կամ հարցի
քննարկման ժամանակ
ցանկացած
դիտողություններ,
տեղեկություն,
վերլուծություններ կամ
կարծիքներ, որոնք նրա
կարծիքով առնչվում են
նախատեսվող
գործունեությանը:

[«Շրջակա միջավայրի վրա
ազդեցության գնահատման](#)

և փորձաքննության մասին»

ՀՀ օրենք

Հոդված 26.

1. Հանրության իրազեկումն ու մասնակցությունն ապահովելու նպատակով գնահատումների և փորձաքննության գործընթացները ենթակա են հանրային ծանուցման և քննարկման:

2. Հանրության ծանուցումն իրականացնում են՝

1) լիազոր մարմինը՝ ձեռնարկողի ներկայացրած հայտի, հաշվետվությունների և փորձաքննական եզրակացության նախագծի մասին՝ լսումներից առնվազն 7 աշխատանքային օր առաջ.

2) ձեռնարկողը՝ հիմնադրության փաստաթղթի և նախատեսվող գործունեության ու դրանց ազդեցության գնահատումների գործընթացների իրականացման մասին՝ լսումներից առնվազն 7

			աշխատանքային օր առաջ. 3) ազդակիր համայնքի տարածքային կառավարման մարմինները և համայնքի ղեկավարը՝ հիմնադրության փաստաթղթի և նախատեսվող գործունեության ու դրանց ազդեցության գնահատումների գործընթացների իրականացման մասին՝ լսումներից առնվազն 7 աշխատանքային օր առաջ: 3. Ծանուցման բովանդակությունը պարունակում է ձեռնարկողի մասին տվյալները, հիմնադրության փաստաթղթի կամ նախատեսվող գործունեության համառոտ նկարագրությունը, իրականացման վայրը, դրանց հետ ծանոթանալու և քննարկումների իրականացման վայրը, պայմանները, դիտողություններ ու առաջարկություններ ներկայացնելու			
--	--	--	---	--	--	--

			Ժամկետները և այլ տեղեկություններ: 4. Ծանուցումը, հիմնադրության և նախագծային փաստաթղթերը տեղադրվում են նաև լիազոր մարմնի պաշտոնական կայքում՝ լսումներից առնվազն 7 աշխատանքային օր առաջ: 5. Հանրային քննարկումներն իրականացնում են՝ 1) ձեռնարկողը՝ հիմնադրության փաստաթղթի, նախատեսվող գործունեության և դրանց ազդեցության գնահատման գործընթացների մասին. 2) պետական կառավարման տարածքային մարմինը, ձեռնարկողը՝ հիմնադրության փաստաթղթի և դրա ազդեցության ռազմավարական գնահատման հաշվետվության նախագծի մասին. 3) տեղական			
--	--	--	---	--	--	--

		ինքնակառավարման մարմինը, ձեռնարկողը, նախատեսվող գործունեության և դրա ազդեցության գնահատման հաշվետվության մասին: 6. Լիազոր մարմինը քննարկումներում ապահովում է իր ներկայացուցչի մասնակցությունը: 7. Հանրային քննարկումների արդյունքում իրականացնողը կազմում է համապատասխան արձանագրություն՝ կցվում է տեսաձայնագրությունը: 8. Հանրության հիմնավորված դիտողությունները և առաջարկությունները ձեռնարկողը և լիազորված մարմինը պետք է հաշվի առնեն: Հաշվի չառնելու դեպքում տրվում են հիմնավոր պատճառաբանումներ: 9. Հանրային ծանուցման և քննարկումների իրականացման կարգը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության			
--	--	---	--	--	--

			կառավարությունը: <u>«Բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովման մասին» ՀՀ օրենք</u> Հոդված 10. Քաղաքացիներն ունեն՝ 3) պետական մարմինների՝ բնակչության սանիտարահամաճարակային անվտանգության ապահովմանը վերաբերող որոշումների և ծրագրերի մշակմանը, քննարկմանն ու ընդունմանը, սահմանված կարգով, մասնակցելու և դրանց իրականացումը վերահսկելու իրավունք.			
5.		Հասարակական վերահսկողության իրավունք ԽԱԽՏՎԵԼ Է	<u>ՀՀ օրենք</u> <u>«Բնապահպանական վերահսկողության մասին»</u> Հոդված 25. Բնապահպանական օրենսդրության պահանջների կատարման նկատմամբ ստուգումների իրականացման առանձնահատուկ դեպքերը եւ դրանց իրականացման կարգը			

			1. Բնապահպանական օրենսդրության պահանջների կատարման նկատմամբ ստուգումների իրականացման համար առանձնահատուկ դեպքեր (այսուհետ՝ առանձնահատուկ դեպքեր) են համարվում՝ ա) շրջակա միջավայրին վտանգ սպառնացող արտակարգ եւ վթարային իրավիճակները. բ) պետական կառավարման եւ տեղական ինքնակառավարման մարմինների հաղորդումները. գ) քաղաքացիների եւ կազմակերպությունների դիմում-բողոքներն ու հաղորդումներ			
6.		Պաշտպանության իրավունք ՉԻ ԽԱՆՏՎԵԼ	<u>Շրջակա միջավայրի առնչությամբ տեղեկության, որոշումներ ընդունելուն հասարակության մասնակցության և արդարադատության մատչելիության մասին Կոնվենցիա /Օրհուս/</u> Հոդված 9 «1. Յուրաքանչյուր Կողմ իր ազգային օրենսդրության			

			շրջանակներում ապահովում է, որ յուրաքանչյուր անձ, որը համարում է, որ հոդված 4-ի պայմաններին համապատասխան տրված տեղեկություն ստանալու իր խնդրանքն անտեսվել է կամ ապօրինի մերժվել, լինի դա մասամբ, թե ամբողջությամբ, չի բավարարվել պատշաճ ձևով, կամ եթե մի այլ առնչությամբ այդ խնդրանքի նկատմամբ ցուցաբերվել է մոտեցում, որը չի համապատասխանում նշված հոդվածի դրույթներին, մուտք ունենա քննության ընթացակարգին դատարանում կամ օրենքի համաձայն հիմնված մեկ այլ անկախ և անկողմնակալ մարմնում: Այն դեպքերում, երբ նախատեսվում է որոշման այդպիսի քննություն դատարանում, Կողմը ապահովում է, որ այդ անձը մուտք ունենա նաև դեպի օրենքով սահմանված արագ ընթացակարգ, որը չի պահանջում կամ		
--	--	--	--	--	--

		պահանջում է նվազագույն վարձատրություն՝ դատարան չհանդիսացող պետական մարմնի կամ անկախ ու անաչառ մարմնի կողմից վերաքննության համար: 1-ին կետին համապատասխան՝ ընդունվող վերջնական որոշումները պարտադիր բնույթ են կրում տեղեկությանը տիրապետող մարմնի համար: Պատճառները ներկայացվում են գրավոր ձևով, առնվազն այն դեպքերում, երբ տեղեկություն տրամադրելու խնդրանքը մերժվում է սույն կետին համապատասխան: 2. Յուրաքանչյուր Կողմ իր ազգային օրենսդրության շրջանակներում ապահովում է, որ հասարակության համապատասխան ներկայացուցիչները, որոնք՝ ա) ունեն բավականին շահագրգռվածություն կամ որպես այլընտրանքային տարբերակ, բ) համարում են, որ			
--	--	---	--	--	--

		տեղի է ունեցել այս կամ այն իրավունքի խախտում, եթե դա պահանջվում է համապատասխան Կողմի վարչական ընթացակարգային նորմերով, մուտք ունենան դեպի դիտարկման ընթացակարգը դատարանում և/կամ օրենքի համաձայն հիմնված մեկ այլ անկախ և անաչառ մարմնում ընդունված ցանկացած որոշման, գործողության կամ անգործության օրինականությունը իրավական և ընթացակարգային տեսակետից վիճարկելու նպատակով, հողված 6-ի դրույթների և սույն Կոնվենցիայի այլ համապատասխան դրույթների պահպանման պայմանով և այնտեղ, որտեղ դա նախատեսված է ազգային օրենքներին համապատասխան և առանց վտանգելու ստորև բերված կետ 3-ը: Բավարար շահագրգռության			
--	--	---	--	--	--

		առկայությունը և այս կամ այն իրավունքի խախտումը որոշվում է՝ ելնելով ազգային օրենսդրության դրույթներից և շահագրգիռ հասարակությանը դեպի արդարադատություն, սույն Կոնվենցիայի շրջանակներում, լայն մուտք տրամադրելու նպատակից: Այս նպատակով վերը բերված ենթակետ ա)-ի նպատակների համար բավարար է ցանկացած հասարակական կազմակերպության, որը համապատասխանում է հոդված 2-ի կետ 5-ում նշված պահանջներին, շահագրգռվածությունը: Այդպիսի կազմակերպությունը կարող է նմանապես իրավունք ունենալ հայտարարել իր իրավունքների խախտման մասին՝ ըստ վերոհիշյալ բ) կետի: <u>ՀՀ Քաղաքացիական օրենսգիրք</u> Հոդված 16. Անձն ունի օրենքով չարգելված բոլոր եղանակներով իր		
--	--	---	--	--

քաղաքացիական
իրավունքների
ինքնապաշտպանության
իրավունք:
Ինքնապաշտպանության
եղանակները պետք է
համաչափ լինեն
խախտմանը և դուրս չգան
խափանման համար
անհրաժեշտ
գործողությունների
սահմաններից:
[ՀՀ Հողային օրենսգիրք](#)
Հոդված 113.
Հողամասերի նկատմամբ
քաղաքացիների և
իրավաբանական անձանց
իրավունքների
պաշտպանությունը
իրականացվում է
Հայաստանի
Հանրապետության
Սահմանադրության և
օրենքների հիման վրա՝
1) իրավունքի ճանաչմամբ.
2) մինչև իրավունքի
խախտումը գոյություն
ունեցող վիճակի
վերականգնմամբ և
իրավունքը խախտող կամ
խախտման համար վտանգ
ստեղծող
գործողությունների

			կանխամաք. 3) վիճահարույց գործարքի անվավեր ճանաչմամբ և առ ոչինչ գործարքի անվավերության հետևանքների կիրառմամբ. 4) պետական կառավարման կամ տեղական ինքնակառավարման մարմնի ակտի անվավեր ճանաչմամբ. 5) իր իրավունքների պաշտպանությամբ. 6) վնասների հատուցմամբ. 7) օրենքով նախատեսված այլ եղանակներով:			
7.		Վնասի հատուցման իրավունք ԽԱԽՏՎԵԼ Է				
8.		Սեփական գործունեության իրականացման իրավունքը ԽԱԽՏՎԵԼ Է	<u>ՀՀ Սահմանադրություն</u> Հոդված 59. 1. Յուրաքանչյուր ոք ունի տնտեսական, ներառյալ ձեռնարկատիրական գործունեությամբ զբաղվելու իրավունք: Այս իրավունքի իրականացման պայմանները և կարգը սահմանվում են օրենքով: 2. Մրցակցության սահմանափակումը,			

			մենաշնորհի հնարավոր տեսակները և դրանց թույլատրելի չափերը կարող են սահմանվել միայն օրենքով՝ հանրային շահերի պաշտպանության նպատակով: 3. Շուկայում մենաշնորհ կամ գերիշխող դիրքի չարաշահումը, անբարեխիղճ մրցակցությունը և հակամրցակցային համաձայնություններն արգելվում են:			
--	--	--	--	--	--	--